

Сћана Динић-Скочајић

КАО ЗРЕО НАР

Гласови који се спорадично, али у све већем броју јављају у књижевном сектору новина, имају призив зова. То више није само обавештавање ни хладно промишљање проблема, све чешће ни у колумнама то више није оно чаврљање какво се на тему *Положај књије, или књижевности, у савременом друштву* може и усред лета развити у плодну полемику. Из наоко мртвих слова на папиру искаче из дана у дан жива реч, опомена, и препада нас. А бива и да нам се насели у мислима као паралелна свест.

Да ли је тренутак да нагомиланим (не)књижевним појавама које су до јуче чак и као инциденти вређале наш ум, допустимо да преплаве наше брижно обделаване вртове, или им се и тако набујалим ипак треба супротставити, питање је за ову, данашњу дискусију. А можда ипак постоји и неко добро место између те две могућности, место као што је на пример Нишки културни центар, место са којег ћемо новонастало стање рационализовати, али не на штету, у овом послу тако важних нам емоција. Свима нам је неопходна стајалишна тачка, упориште са којег бисмо брижни, меки и нежни сагледали онај део света који нас се тиче.

Јер, можда је могуће допустити стихији да се и даље ваља, ограђујући јој корито именом, као насипом, како је то некада покушао да учини Владан Десница, а недавно, сетивши се тог покушаја, и Гојко Божовић, чији је текст (*Примењена књижевност*, објављен у Политикином култ. додатку), као први у низу написа о овој ствари, охрабрио вашу уводничарку да покрене разговор који следи. Али, није је само тај текст подстакао на размишљање о могућем округлом столу. И текст Саве Дамјанова, објављен у културном додатку Новости, био је знак да има места разговору на тему којом ћемо се данас бавити.

Моћна бујица из дана у дан избацује на обалу младе књиже-
-мутанте. Множе се и засипају нас бескрвне творевине, мртворођенчад
зачета у ретортама инфантилних магова издаваштва.

Сва страст наших негдашњих боли, како још 1846. рече
песникиња Елизабет Барет Браунинг, узаври у нама када се у штампи
или на *Нејџу* суочимо са новим обичајима, какви већ дуго битишу као
књижевност у развијеном свету, нашој узданици. Јер, авај, куку и леле,
производња књига је заменила некадашње издаваштво, запомаже ми у
ухо колегиница списатељица. Производу је потребан купац, читалац је
ту узредна појава, наставља она да ми се жали. Аха, досетим се, па
зато власник истинске фабрике књига отпушта уреднике, лекторе и
коректоре и ангажује маркетиншки тим! Маркетиншки тим ће, у
потрази за циљном групом, преврнути свет. Претрага је усмерена ка
најбројнијим популацијама. У најразвијенијем делу света, то је
подмладак доселеника. То су они који жуде да се интегришу у
окружење, да на њега што више личе, да се у крајњем стопе са њим,
али да у његовим излозима барем назру, ако не и виде, свој млади лик.
У ту тежњу убацују се маркетиншки менаџери, њушећи свој плен у
брзорастућем становништву. Пут књиге скраћује се већ поменути
укидањем *ћредрадњи*, уредничког и лекторског читања. Зато пону-
ђени рукопис младе Каваје, припаднице јужноазијске популације,
студенткиње на Харварду, маркетиншки стручњак усмерава директно
у *машину*. Јунакиња књиге *Како је Ојал Мејџа добила ћољубац* је исто
што и ауторица, *ћрићадница јужноазијске ћоћулације у аћло-*
америчком свећу. Пет посто азијских Американаца није занемарљива
популација, закључује аутор текста *Тко је убио аућоре*, Валериј
Јурешић. Ништа зато, обавештава нас исти аутор у Бетону, што ће,
након експлозије популарности књиге о Опал Мети, у штампи бити
објављено име, не тако младе и неиндијске списатељице, Мек
Макферти, чије су две књиге несумњиво подударне са популарном
књигом младе Каваје. Издавач је, добро зарадивши, упутио извињење
ауторки *књиће-изворнице* и плагијат је повучен из продаје. Али, Кинез
Гуа Јенминг, упркос разоткривању плагијата у трима његовим
књигама (од пет колико је укупно објавио), плаћа казну ауторима
изворних књига, али се не лишава кажњивог начина писања, већ тера
по своме. А зашто и не би, када упркос свему не силази са високог
места на листи полуларности. Његова публика, дакле, свом омиљеном
писцу то не узима за зло.

Плаћијайћори нису усамљени, ту су и *лажљивци* који перверзну
причу, пласирану у књизи, продају као аутобиографију. А најновија
појава у индустрији књига је потпуно одсуство писаца, односно
унајмљивање *ћакера*. Пакери су ту да савршено уклопе индустрију

књига у индустрију забаве. Зато уместо ауторских приповести, међу корице бивају упаковани *пројектовани* садржаји.

Ова прича тврди да код нас још нема пакера књига. Да ли нема? Нема, ако то нису књиге - пројект у којима већ на првим страницама, препознајете наручиоца, макар његов наслов и не био исписан на месту где се обично некада исписивао финансијер, подржавалац или фондер. Друштвено-пожељне теме, развикане по медијима као подручја интересовања одређених група, такође су врста поруџбине, односно позива на игру. Па, ко заигра, биће примећен, похваљен, награђен.

Писац није сасвим ишчезао, он постоји, али као авет, или као најамни радник, *писац пројеза*, читамо у једном од текстова који се баве овим проблемима. Златко Паковић нас у културном додатку Политике, уверава да ту, осим *нечег фаустовског, нема ничег мистериозног*. Биографије познатих државника, музичара, глумаца... написали су најмљени писци, па шта! Да ли још само на Балкану то изазива језу код аутора који се упињу да се у својој средини представе као књижевници, пишући стварно и потписујући своје књиге? Најмљени писац је човек од заната који послове добија преко регистрованих агенција. Боже, крсти се колегиница списатељица, да ли се тај радује када добије посао, или цвили као нагажен пас? Радује се, будало, храбре је новине на сав глас. Јер у уређеном свету, зна *силиконски писац* шта му је чинити. Саслушаће наручиоца, пола ће бацити у воду, тј. уредиће његову исповест. У употребљивим сегментима те приче боравиће као у себи самом, поистоветиће се са Славним Човеком или са Славном Женом, свеједно, и написаће биографију, можда мемоаре, квазидневник, у име звезде која би то можда и боље од њега написала, само када би имала времена. А нема. Али има пара, па плаћа све што је могуће добити за новац. И дух плаћа, па шта. Кад рентираш ауто, ти уђеш у возило и путујеш по околишу. А када рентираш писца, он се усели у твоју исповест и провоза се унутар твоје душе. А, тако ли је - гледа ме моја колегиница списатељица, као да је све разумела. Рецимо да јесте.

Бројне су могућности да се јавности стави до знања ко је помогао да дух вредан пажње изађе из боце, из славног тела, и стави се на увид својим поштоваоцима или само знатижељницима. Име асистента, бабице која је помогла, може и не мора да стоји испод имена писца. Све ће писати у уговору.

Нема, дакле, ту ничег чудног, али ни новог. Зар смо заборавили како зли, или можда само упућени језици, објашњавају богату продукцију Шекспирових дела? Да ли се стварно човек први сетио, па унајмио *подражаваоце* гласа на који се *прима* публика? Ако је то тачно, онда пада у воду тврдња да тако писане књиге немају уметничку

вредност. Али, данас стварно немају - врпољи се и гунђа моја колегиница, списатељица.

Појаве на локалу су познате. На њих смо навикли. Многима одговарају, па их нико посебно не наводи. А некњижевне су. Са развојем тржишта и ослобађањем човека, све их је више. Можда ћемо већини деловати необавештено, али људски је зачудити се, ако нам је једино чуђење остављено. Све је више моћних издавача који, уз легалне едиције којима се поносе па их и оглашавају, негују и нелегалне токове књига. Шта се у овим другим налази? Предмети који по свему, осим по садржају подсећају на књиге, а какве је имућан аутор добро платио издавачу. Модерно опремљена насловна страна, исписани листови, и на полеђини или чак на насловној страни (!) штампан најафирмативнији одломак из резензије. Пре пет-шест година је у тим тајанственим производима понешто и писало. У причи чији се аутор довијао и мучио са речима, одмотавали су се неки догађаји, као у невештим школским задацима. Данас су такве књиге исписане деловима исповести скинутим са блогова или преписаним из неких женских или мушких часописа. Понегде у том суманутом ткиву, залудни читалац може налетети и на пасус изнет из неке праве, познате књиге... Издавач ових мутаната ће учинити све да грдобу сакрије. Наслов ће се можда наћи у каталогу, али не и у књижарама. А и зашто би се излагало нешто што је већ продато! Па, аутору је већ, по цени од 800 до 1000 евара, утрапљен читав тираж. Свих 300 до 500 примерака његовог чеда названог књигом.

Али, вратимо се некњижевном стању ствари. Ове творевине су у свет припустили књижевници, рецензент и уредник. Све чешће у том *дилу* сусрећемо имена познатих књижевника и књижевних критичара. Међу њима има и оних најпоштованијих, чија се дела налазе у школској лектури, а и оних, такође уважених, који по књижевним часописима објављују критичке осврте. И једне и друге редовно сусрећемо у најпродаванијим дневним и недељним новинама и у књижевним часописима. Тамо нам се они представљају као прозаисти, песници, есејисти. Али и као љути борци против некњижевних појава, а за књижевно стање ствари. Књига је угрожена, констатују. Свршено је са књигом, откривају нам. А кад је већ тако, мрморе они себи у браду, још пет-шест наказыца неће нико запазити, а добит стечена од њих ће видно увећати лични буџет прекршилаца у низу. Издавач, рецензент, уредник.

И поред свег овог рањавања и дотуцавања, као у песми Превера, та љубав, књига, ипак постоји и каква год била, она свог аутора снабдева неком врстом ореола. А зашто би се, иначе, у свету слике ико петљао са речима. Ех, зашто! Зато што сваки људски створ, без обзира на образовање, осећа бар, ако и не зна, да је и слика само једна прича,

да је прича потка свега, а прича није прича док на почетку или бар на крају не уђе у књигу. Стога, сваки успех тежи да се овери књигом. Али, као зрео нар, пукла је књижевна ствар, певуши ми на уво модификовану песмицу Бјелог дугмета, списатељица српска.

Модерни издавачи највише воле *ауџоре*, по нечем другом, макар ружном, наопаком или злом познате, већ развикане личности. Издавачима требају они који су овом захукталом човечанству већ скренули пажњу на себе. Зашто би издавач зидао из темеља, истраживао, инвестирао у нечију ћудљиву нарав, скуцкао око тако створеног па размаженог свог аутора, и чекао да овај заврши роман, књигу прича, потом улагао у рекламу? Нема потребе. Његови аутори су већ откривени, већ печени, изрекламирани. За њих зна свако дете. Срећан издавач треба само да их назове писцима и наручи им готову књигу, какву ће ови само потписати. И шоу може да се настави. Вазда је гладна циркуска публика. Њој никада није доста дела или недела гутача пламена, ходача по жици, играча на трапезу или клонова који убијају за жваке. Реклама за неке биографије и мемоаре, затворске дневнике, забелешке уз ратовање, скоро да није ни потребна. Потребан је само марљив записивач, не мора чак ни да буде писмен. Све остало ће надокнадити индустрија књига и прецизан уговор. А где сам ту ја - блене у мене свеprisутна а ипак непостојећа, моја пратиља, српска списатељица. Шта да ти кажем, душо, када све знаш. Уздахнем и расплачем се.